

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка

Факультет Психології та історії
Кафедра Філософії та соціальних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри
Харченко Ю.В.

« 28 » серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ

Освітньо-професійна програма
Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
«Право»

Рівень вищої освіти: перший бакалаврський рівень

Галузь знань: 08 Право

Спеціальність: 081 Право

Освітня програма Право

Форма навчання денна, заочна

2025 – 2026 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни Філософія розроблена на основі освітньо-професійної програми «Право» навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 081 Право

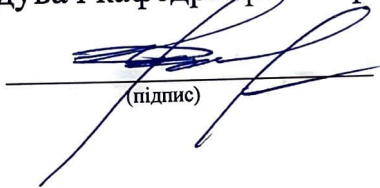
Розробники:

Харченко Ю.В., доктор філософських наук, професор
Русул О.В., кандидат філософських наук, доцент
Фабрика А.А., кандидат соціологічних наук, доцент

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри філософії та соціальних наук

Протокол від «28» серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри філософії та соціальних наук

(підпис)

Ю. В. Харченко
(прізвище та ініціали)

Робоча програма навчальної дисципліни ФІЛОСОФІЯ для студентів спеціальності 081 Право за бакалаврським рівнем вищої освіти. – ЦДУ імені В. Винниченка, 2025. – 18 с.

© Харченко Ю.В., Русул О.В., Фабрика А.А., 2025 рік
© ЦДУ імені В. Винниченка, 2025 рік

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 08 Право	Нормативна дисципліна загальної підготовки	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання – не передбачено	Спеціальність: 081 Право	Рік підготовки	
Загальна кількість годин – 90		2-й	2-й
		Семестр	
	3-й	3-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 3	Освітня програма: Право	Лекції	
		20 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
	Рівень вищої освіти: бакалавр	16 год.	4 год.
		Лабораторні - 0	
		- год.	- год.
		Самостійна робота	
		54 год.	82 год.
		Індивідуальні завдання:	
		- 0 год.	
		Вид контролю:	
		екзамен	екзамен

1.2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Світоглядно-методологічна підготовка студента сьогодні неможлива без філософії як теоретичної основи духовної культури, без освоєння історико-філософських знань та сучасних глобальних проблем людства, без формування та розвитку високоморальних ціннісних орієнтирів людини в сучасному життєвому просторі. *Предметом* навчальної дисципліни Філософія є вивчення історії філософських пошуків та винайдення граничних орієнтирів людського буття, поетапного становлення світоглядних уявлень та культури людського мислення, форм та рівнів пізнання, осмислення буття, сутності історії та культури, фундаментальних вимірів та цінностей людського буття.

Метою навчальної дисципліни є формування конструктивного мислення. Мислення, що спирається на виробленні в філософській традиції принципи, умовно може бути представлене як «філософське», однак по своїй суті воно є

конструктивно-логічним. Отже, курс спрямований на прищеплення студентам навички самостійного розгляду світоглядних проблем життя, методологічних проблем пізнання та діяльності із залученням понятійного апарату філософії; пробудження інтересу до духовних пошуків та розширення горизонту особистісного світобачення; роз'яснення причини підвищення значущості гуманітарного знання за умов ускладнення міжіндивідуальних стосунків в сучасному суспільстві.

Сформульована вище мета, визначає наступні **завдання** навчальної дисципліни:

- визначити предмет філософії та розкрити специфіку філософського знання;
 - сприяти усвідомленню ролі філософії в формуванні конструктивного типу мислення;
 - сформувати загальне уявлення про сфери філософського знання (онтологію, гносеологію, аксіологію; натурфілософію, соціальну філософію, філософську антропологію, логіку);
 - ознайомити студентів з основними філософськими традиціями (індійською, китайською та середземноморською) та найважливішими етапами розвитку європейської філософії (основними філософськими концепціями);
 - проаналізувати вибрані фрагменти класичних філософських текстів.
- У результаті вивчення навчальної дисципліни у студента мають бути сформовані такі **компетентності**:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності (ПК).	
загальні	фахові
- здатність до абстрактного мислення, аналіз, синтез (ЗК1); - знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК3); - здатність бути критичним і самокритичним (ЗК8); - здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів) (ЗК10); - здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми (ЗК12); - цінування та повага різноманітності і мультикультурності (ЗК14).	- здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві (ФК1); - здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему (ФК2).

1.3. Очікувані програмні результати навчання:

- визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин (ПРН1);

- проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел **(ПРН3)**;
- оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему **(ПРН6)**;
- складати та узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами **(ПРН7)**;
- самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій **(ПРН9)**;
- виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки **(ПРН20)**;

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ I. Історія філософії

Тема 1. Предмет філософії

Світогляд та його історичні типи. Філософія та світогляд. Філософія і міфологія. Проблема виникнення філософії. Співвідношення філософії, міфології, науки, релігії, мистецтва та побутового світогляду людини.

Диференціація наукового пізнання та зміна предмету філософії. Структура та основні частини філософії як форми наукового пізнання. Філософські методи.

Специфіка філософії як складової частини духовної культури людства. Місце та роль філософії в культурі. Роль і призначення філософії. Світоглядна, методологічна та аксіологічна функції філософії.

Роль філософії в пошуках спільних начал та формуванні самосвідомості людини.

Самовизначення філософії в XX столітті.

Тема 2. Філософська думка Стародавньої Індії та Китаю

Філософія Стародавньої Індії. «Веди», їх особливості та характеристика.

Релігійно-ідеалістичні та стихійно-матеріалістичні ідеї в Упанішадах.

Специфіка філософських шкіл Давньої Індії. Ортодоксальні та неортодоксальні школи. Етико-антропологічна філософія буддизму, її практична спрямованість.

Філософія Стародавнього Китаю. Особливості давньокитайської філософії в епоху «класичних книг».

Філософія Давнього Китаю (конфуціанство, даосизм, легізм).

Тема 3. Філософія Античності

Походження, особливості та періодизація античної філософії. Особливості становлення античної філософії.

Рання грецька філософія. Мілетська та елейська школи. Піфагор та піфагорійський союз. Становлення атомістичного матеріалізму в епоху античності.

Філософія софістів (Протагор, Горгій, Продік). Вчення Сократа – народження філософії нового типу.

Вчення Платона про буття, душу, пізнання, державу.

Філософські ідеї Арістотеля. Психологічні та гносеологічні ідеї в творах Арістотеля.

Платонізм та аристотелізм як антагонізуючі філософські традиції.

Філософія раннього еллінізму. Етика Епікура. Римський стоїцизм (Сенека, Марк Аврелій).

Неоплатонізм: Плотін та інші неоплатоніки.

Тема 4. Філософська думка Середньовіччя та Відродження

Історико-культурний контекст появи філософії Середньовіччя в Європі. Особливості та ключові характеристики філософії Середньовіччя. Патристика і схоластика в європейському Середньовіччі. Головні ідеї та проблеми філософії Середньовіччя: а) онтологічні; б) гносеологічні (напрямки в теорії пізнання: реалізм та номіналізм); в) антропологічні.

Релігійно-філософські ідеї Аврелія Августина.

Фома Аквінський та його філософські роздуми.

Арабська середньовічна філософія. Проблема поєднання філософії та теології у вченнях арабських мислителів. Вплив ісламу на філософські традиції арабських мислителів.

Особливості філософії епохи Відродження: антропоцентризм та натурфілософський пантеїзм. Основні проблеми філософії епохи Відродження. Філософія Відродження (М. Коперник, Д. Бруно, Г. Галілей).

Філософія держави Нікколо Макіавеллі. «Утопія» Томаса Мора. Концепції «справедливої держави» очима утопістів.

Тема 5. Філософія Нового часу та Просвітництва

Філософія Нового часу та її орієнтація на науку. Пошуки методу наукового пізнання та проблема субстанційності буття.

Емпіризм в філософії Нового часу (Ф. Бекон, Дж. Локк). Проблеми людини в філософії Нового часу (Т. Гоббс).

Рационалізм в філософії Нового часу (Р. Декарт, Г.-В. Лейбніц, Б. Спіноза). Метод «універсальної математики» Р. Декарта.

Філософські настанови Б. Паскаля та його афоризми.

Іраціоналізм емпіризма та агностицизм Нового часу (Д. Берклі та Д. Юм).

Особливості філософії Просвітництва. Соціальна філософія епохи Просвітництва.

Філософія французького Просвітництва: Б. Паскаль, Ж.-Ж. Руссо, Ш.Л. Монтеск'є, Д. Дідро, П.А. Гольбах.

Тема 6. Німецька класична філософія

Поняття та феномен «німецької класичної філософії». Загальна характеристика учень і традицій німецької класичної філософії.

І. Кант – основоположник німецького класичного ідеалізму: докритичний період його філософської творчості. Критичний період філософської творчості І. Канта: вчення про пізнавальні здібності людини. Етичні погляди І. Канта.

Абсолютний ідеалізм Г. Гегеля.

Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.

Філософські традиції Й. Фіхте та Ф. Шеллінга. «Шеллінгіанство» як філософська течія.

Тема 7. Сучасна західна філософія

Сучасна західна філософія: загальна характеристика.

Філософський ірраціоналізм (А. Шопенгауер) і філософія життя (С. Кьєркегор, Ф. Ніцше, Г. Зіммель, А. Бергсон).

Екзистенціалізм (М. Гайдеггер, К. Ясперс, Ж.П. Сартр, Г. Марсель, А. Камю, Х. Ортега-і-Гассет, Н. Аббаньяно).

Філософська антропологія (М. Шелер, Х. Плеснер, А. Гелен).

Філософський психоаналіз (З. Фрейд, К.Г. Юнг, А. Адлер, К. Хорні, Е. Фромм, В. Райх, Г. Маркузе).

Постмодернізм (М. Фуко, Ж. Дерріда, Р. Барт, Ж. Лакан, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоз, Ж.Ф. Ліотар).

Тема 8. Особливості, провідні ідеї та представники української філософії

Українська філософія як явище культури та прояв світосприйняття і національного характеру українців.

Етичні спрямування, естетизм та духовні прагнення у філософській думці Київської Русі.

Прояви Відродження та Просвітництва в українській філософії.

Життя і філософська творчість Г. Сковороди.

Філософська думка в Україні ХІХ ст.: університетська філософія, філософські ідеї в літературі та громадсько-політичних рухах.

Розділ II. Онтологія

Тема 9. Єдність світу та багатоманітність реальності. Матерія і дух

Буття як центральна категорія сучасної філософії. Різноманітні трактовки буття в історії філософії. Проблема «буття» та «небуття» в історії філософської думки. Моністичні та плюралістичні концепції буття. Небуття – проблемність у визначенні його специфіки. «Буття» та «реальність»: співвідношення понять. Філософський сенс існування та життєві корені проблеми буття.

Поняття «субстанція»: матеріалістичні та ідеалістичні підходи. Поняття й терміни «матерія», «ідея», «дух». Категорія «матерія». Основні підходи до розуміння матерії. Еволюція розуміння матерії в історії філософії. Матерія як об'єктивна реальність. Матеріальна єдність світу. Структура матерії. Матеріальне та духовне. Рівні організації неживої природи. Будова матерії на біологічному та соціальному рівнях.

Рух як спосіб існування матерії. Основні форми руху матерії, їх взаємозв'язок. Філософські уявлення про час і простір. Проблема нескінченості простору і часу в філософії і науці. Специфіка соціального простору і часу. Суб'єктивний простір і час людського буття. Об'єктивний простір і час в науці. Проблеми простору-часу в сучасній фізиці, космології.

Наукова, релігійна та філософська картини світу. Еволюція й революція в розвитку світу.

Причинно-наслідкові тенденції в системі зв'язків буття. Сутність принципу детермінізму в філософії. Індетермінізм та його форми.

Тема 10. Універсальні зв'язки буття. Діалектичне світорозуміння

Сутність діалектики та її принципи. Основні історичні форми діалектики. Основні категорії діалектики. Закони діалектики. Категорія «міра» і проблема людських взаємовідносин. Діалектика «можливого» та «дійсного» в контексті сучасності. Діалектика та синергетика. Самоорганізація буття, синергетика (І. Пригожин). Метафізичні питання в історії філософії та сучасній філософії. Цінність навичок діалектики. Співвідношення діалектики та метафізики. Специфіка розуміння розвитку в метафізиці, діалектиці, синергетиці. Співвідношення термінів «рух», «зміна», «розвиток». Поняття системи. Принцип системності. Детермінізм. Принцип причинності. Принцип історизму. Прогрес і регрес, їх діалектичне співвідношення.

Розділ III. Гносеологія

Тема 11. Основні проблеми гносеології

Концепції пізнання в історії філософії. Об'єкт та суб'єкт пізнання. Багатоманітність форм пізнання, їх можливості та межі. Емпіричний та теоретичний рівні дослідження. Основні форми чуттєвого досвіду та раціонального мислення, їх взаємозв'язок. Методи емпіричного та теоретичного пізнання. Проблеми істини. Класична (кореспондентська) трактовка істини. Некласичні концепції істини: когерентна, прагматична та конвенціональна концепції. Істина та її «антиподи». Проблема об'єктивності істини. Поняття «знання». Сутність знання, його типи та межі. Філософські та релігійні концепції віри. Проблема взаємозв'язку розуму й віри в історії філософської думки. Подібність та розбіжність між релігійною та науковою вірою.

Тема 12. Філософія свідомості

Проблема свідомості в історії філософії: а) Античність – метафора свідомості. Середньовіччя – душа, дух, тіло. Новий час – самосвідомість, «cogito»; б) німецька класична філософія – активність свідомості, розсудок і розум; в) марксизм – свідомість як відображення; г) фрейдизм – свідоме і несвідоме. Проблема виникнення свідомості. Смысл проблеми свідомості та складнощі її вирішення. Свідомість та її структура. Свідомість та несвідоме. Індивідуальна та надіндивідуальна свідомість (суспільна свідомість, ментальність, світ надорганіки). Свідомість, мислення, мова та спілкування. Основні проблеми сучасної філософії свідомості. Поняття «самосвідомість». Свідомість та самосвідомість. Роль самосвідомості в структурі свідомості. Індивідуальний та суспільний рівні прояву самосвідомості. Логічний біхевіоризм. Феноменологічне розуміння свідомості. Філософія свідомості та когнітивна наука. Когнітивна наука як міждисциплінарне дослідження інтелектуальної когнітивної свідомості. Основні етапи розвитку когнітивної науки, сфера сучасних досліджень та майбутні перспективи.

Розділ IV. Соціальна філософія, філософія історії, філософська антропологія

Тема 13. Соціальна філософія та філософія історії

Поняття суспільства в філософії та соціології. Феномен суспільства в історико-філософських концепціях. Суспільство як цілісна система. Основні сфери суспільного життя та способи їх організації.

Філософські моделі соціальної реальності: а) ідеалістичні підходи до аналізу суспільства; б) розуміння характеру суспільного життя в історичному матеріалізмі; в) натуралістичні та органістичні концепції історичного процесу.

Суспільний розвиток як предмет філософського аналізу. Формаційний та цивілізаційний підходи до трактовки суспільного розвитку. Концепція суспільного прогресу.

Огляд історіософських концепцій від стародавніх до класичних концепцій. Сенс історії та підходи до її інтерпретації в посткласичних історіософських концепціях.

Майбутнє людства і реальний історичний процес.

Проблема культури та цивілізації.

Людство перед обличчям глобальних проблем. Взаємозв'язок та ієрархія глобальних проблем. Екологічний аспект взаємодії суспільства і природи.

Сучасна цивілізація в контексті взаємодії людини і техніки. Науково-технічна революція та альтернативи майбутнього.

Глобалізм та антиглобалізм.

Тема 14. Філософська антропологія

Проблема людини в історії філософії, її основні аспекти. Філософські концепції антропосоціогенезу. Людина як біопсихосоціальна істота.

Специфіка людського буття. Homo Sapiens: проблема походження і сутності людської свідомості.

Особистісний вимір людини. Свобода та відповідальність особистості. Індивід, індивідуальність, особистість: співвідношення понять.

Проблеми сенсу життя людини, її смертність та безсмертя.

Сутність проблеми, мети та призначення людського життя.

Позитивна (оптимістична) та негативна (песимістична) відповіді на питання про сенс, цінність життя людини в історії філософії.

Основні філософські позиції у вирішенні проблеми свободи: а) повне заперечення свободи вибору (фаталізм); б) абсолютизація свободи (волюнтаризм); в) взаємозв'язок свободи та відповідальності; г) свобода як пізнана необхідність.

Біологічна трактовка життя та смерті. Смерть як «плата» за індивідуалізовану форму життя.

Розділ V. Філософія науки

Тема 15. Філософія науки

Наука як пізнавальний феномен. Наукове знання, його специфіка і будова.

Проблема виникнення науки. Періодизація науки. Поняття класичної, некласичної та постнекласичної науки.

Наука як соціокультурний феномен: а) наука в системі техногенної цивілізації; б) наука як соціальний інститут і явище культури; в) світоглядно-етичні проблеми сучасної науки.

Проблема істини в науковому пізнанні.

Наукова раціональність. Історичні типи раціональності.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	СРС		л	п	лаб.	інд.	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1/Модуль 1. Історія філософії												
Тема 1. Предмет філософії	5	2	2			1	5	2	1			2
Тема 2. Філософська думка Стародавньої Індії та Китаю	7	2				5	7					7
Тема 3. Філософія Античності	7	2	2			3	7	2	1			4
Тема 4. Філософська думка Середньовіччя та Відродження	6	2	2			2	6					6
Тема 5. Філософія Нового часу та Просвітництва	6	2	2			2	6					6
Тема 6. Німецька класична філософія	6	2	2			2	6					6
Тема 7. Сучасна західна філософія	7	2	2			3	7	2				5
Тема 8. Особливості, провідні ідеї та представники української філософії	4					4	4					4
Розділ 2/Модуль 2. Онтологія												
Тема 1. Єдність світу та багатоманітність реальності. Матерія і дух	6	2	2			2	6	2	1			3
Тема 2.	6		2			4	6		1			5

Універсальні зв'язки буття. Діалектичне світорозуміння												
Розділ 3/Модуль 3. Гносеологія												
Тема 1. Основні проблеми гносеології	6	2				4	6					6
Тема 2. Філософія свідомості	6					6	6					6
Розділ 4/Модуль 4. Соціальна філософія, філософія історії, філософська антропологія												
Тема 1. Соціальна філософія та філософія історії	6	2				4	6					6
Тема 2. Філософська антропологія	6					6	6					6
Розділ 5/Модуль 5. Філософія науки												
Тема 1. Філософія науки	6					6	6					6
ІНДЗ												
ІНДЗ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього годин	90	20	16			54	90	8	4			78

4. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Теми лекційних занять

4.1.1 денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет філософії	2
2	Філософська думка Стародавньої Індії та Китаю	2
3	Філософія Античності	2
4	Філософська думка Середньовіччя та Відродження	2
5	Філософія Нового часу та Просвітництва	2
6	Німецька класична філософія	2
7	Сучасна західна філософія	2
8	Єдність світу та багатоманітність реальності. Матерія і дух	2
9	Основні проблеми гносеології	2
10	Соціальна філософія та філософія історії	2
	Разом	20

4.1.2 заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет філософії	2
2	Філософія Античності	2
3	Сучасна західна філософія	2
4	Єдність світу та багатоманітність реальності. Матерія і дух	2
	Разом	8

4.2. Теми семінарських (практичних) занять

4.2.1 денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Філософське знання та його специфіка	2
2	Філософія Античності (класичний період та пізня Античність)	2
3	Філософська думка Середньовіччя та Відродження	2
4	Філософія Нового часу та Просвітництва	2
5	Німецька класична філософія	2
6	Сучасна західна філософія	2
7	Єдність світу та багатоманітність реальності. Матерія і дух	2
8	Універсальні зв'язки буття. Діалектичне світорозуміння	2
	Разом	16

4.2.2 заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Філософське знання та його специфіка	1
2	Філософія Античності (класичний період та пізня Античність)	1
3	Єдність світу та багатоманітність реальності. Матерія і дух	1
4	Універсальні зв'язки буття. Діалектичне світорозуміння	1
	Разом	4

4.3. Теми лабораторних занять

4.3.1 денна форма навчання

Не передбачено.

4.3.2 заочна форма навчання

Не передбачено.

4.4. Завдання для самостійної роботи

4.4.1 денна форма навчання

№	Назва теми	Кількість
---	------------	-----------

з/п		годин
1	Предмет філософії	1
2	Філософська думка Стародавньої Індії та Китаю	5
3	Філософія Античності	3
4	Філософська думка Середньовіччя та Відродження	2
5	Філософія Нового часу та Просвітництва	2
6	Німецька класична філософія	2
7	Сучасна західна філософія	3
8	Особливості, провідні ідеї та представники української філософії	4
9	Єдність світу та багатоманітність реальності. Матерія і дух	2
10	Універсальні зв'язки буття. Діалектичне світорозуміння	4
11	Основні проблеми гносеології	4
12	Філософія свідомості	6
13	Соціальна філософія та філософія історії	4
14	Філософська антропологія	6
15	Філософія науки	6
	Разом	54

4.4.2 заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет філософії	2
2	Філософська думка Стародавньої Індії та Китаю	7
3	Філософія Античності	4
4	Філософська думка Середньовіччя та Відродження	6
5	Філософія Нового часу та Просвітництва	6
6	Німецька класична філософія	6
7	Сучасна західна філософія	5
8	Особливості, провідні ідеї та представники української філософії	4
9	Єдність світу та багатоманітність реальності. Матерія і дух	3
10	Універсальні зв'язки буття. Діалектичне світорозуміння	5
11	Основні проблеми гносеології	6
12	Філософія свідомості	6
13	Соціальна філософія та філософія історії	6
14	Філософська антропологія	6
15	Філософія науки	6
	Разом	78

4.5. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Не передбачено.

4.6. Методи навчання

Під час вивчення дисципліни Філософія передбачено комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяє розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця, з урахуванням індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу.

З метою формування професійних компетентностей широко впроваджуються інноваційні методи навчання. Це – комп'ютерна підтримка освітнього процесу, впровадження інтерактивних методів навчання (робота в малих групах, мозковий штурм, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань тощо).

За джерелами знань на заняттях використовуються словесні (розповідь, бесіда, лекція) та практичні методи.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються проблемно-інформаційний, проектно-пошуковий, дослідницький методи.

Із метою забезпечення максимального засвоєння студентами матеріалу курсу використовуються наступні методи навчання:

1) Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

– словесні (лекція-монолог, лекція-діалог, проблемна-лекція).

2) Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

– метод проблемного викладу матеріалу;

– моделювання життєвих ситуацій;

– метод опори на життєвий досвід;

– навчальної дискусії.

3) Методи контролю й самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності:

– усного контролю;

– письмового контролю;

– самоконтролю та взаємоконтролю;

– рецензування відповідей.

4.7. Засоби діагностики результатів навчання здобувачів освіти.

Порядок та критерії виставлення балів

Контрольні заходи здійснюються з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, системності, всебічності.

Використовуються такі методи контролю (усний, письмовий), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів до навчально-пізнавальної діяльності.

При оцінці знань студентів *враховується наступне*:

■ застосування системного підходу: вміння бачити місце питання, що розглядається, як в структурі теми, так і в структурі курсу в цілому;

■ правильність та повнота розкриття питання, вміння чітко, логічно, систематизовано викласти матеріал;

■ рівень осмислення навчального матеріалу, повнота розкриття змісту понять, характеру закономірних зв'язків та залежностей між явищами, які вони відображають, точність застосування наукових термінів;

■ рівень виявлення аналітичних вмінь, вмінь обґрунтувати основні положення викладеного матеріалу, демонструючи навички наукового узагальнення проблеми та вміння зробити достатньо мотивовані висновки;

■ вільне володіння матеріалом – мається на увазі як вміння зробити його повний або концентрований виклад так і вміння використовувати матеріал у новій навчальній ситуації, знання основних концепцій проблеми, яка розглядається, вміння мотивовано викласти власну точку зору;

■ вміння бачити прикладний аспект (практичне застосування) знань, що висвітлюються;

■ використання додаткової літератури;

■ культура мовлення.

Відповідь студента на семінарі під час розгляду питань плану за кожен окрему тему оцінюється за *п'ятибальною шкалою*.

5 балів студент отримує, якщо у його відповіді:

– зазначено і простежується розуміння місця питання, що розглядається, як в структурі теми, так і в структурі курсу в цілому;

– правильно і повно розкрито зміст матеріалу в обсязі програми, відповідь має чіткий, логічний та послідовний характер;

– повністю розкрито зміст понять, точно використано наукові терміни;

– відповідь насичена глибокими та розгорнутими судженнями;

– зроблено аргументовані висновки;

– студент демонструє творче застосування знань при переформатуванні запитання;

– у відповіді майже не трапляються мовленнєві помилки.

3-4 бали студент отримує, якщо у його відповіді:

– зазначено і простежується розуміння місця питання, що розглядається, як в структурі теми, так і в структурі курсу в цілому;

– майже повно розкрито основний зміст матеріалу, відповідь структурована, проте наявні окремі помилки у послідовності викладу;

– надано правильне визначення понять і чітко використано наукові терміни;

– недостатньо виваженою та аргументованою є доказова база, недостатньо мотивовані висновки;

– студент вільно оперує знаннями, може застосовувати їх у новій навчальній ситуації;

– у відповіді трапляються окремі мовленнєві помилки.

2 бали студент отримує, якщо у його відповіді:

– зміст навчального матеріалу викладено неповно, фрагментарно, відповідь має недостатньо стійкий (студент відповідав невпевнено) та послідовний характер;

– допущено певні помилки й неточності у використанні наукової термінології та визначенні понять;

– відповідь має формальний та переважно репродуктивний характер, висновки не аргументовані та не охоплюють всього змісту викладеного матеріалу;

– у новій навчальній ситуації студент використовує лише окремі знання вивченого матеріалу;

– у відповіді наявні фактичні та мовленнєві помилки.

За «незадовільну» відповідь студента бали не нараховуються. Це трапляється у випадку, якщо:

- студент неспроможний відтворити зміст навчального матеріалу у певній послідовності, у відповіді окремі фрагменти знань перемежуються з розрізненими фактами та загальними фразами;
- допущено грубі помилки при визначенні понять та використанні термінології;
- викладений матеріал не узагальнено, висновки не сформульовано;
- у відповіді наявні грубі фактичні та мовленнєві помилки.

Крім цього, за такі види активності на семінарському занятті, як доповнення; змістовне, проблемне питання доповідачеві; участь у дискусії, обговоренні проблеми тощо студенту нараховуються бали у кожному випадку.

У разі невиконання завдань поточного контролю студент має право скласти їх індивідуально до останнього практичного заняття за дозволом завідувача кафедри. Порядок такого контролю регламентований викладачем.

У разі, якщо здобувач подав декларацію про визнання результатів неформального та /або інформального навчання стосовно певного освітнього компонента ОП, оцінювання відбувається відповідно до Порядку визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, в Центральнотериторіальному державному університеті імені Володимира Винниченка (затвердженого вченою радою університету, протокол № 9 від 26 грудня 2022 р.). Результати навчання та компетентності, що можуть бути визнані в межах цього освітнього компонента, можна досягати та здобувати в системі неформальної освіти під час участі в тренінгах, майстер-класах, семінарах, вебінарах, дистанційних курсах, стажуваннях тощо, що підтверджено відповідним документом (дипломом, сертифікатом, свідоцтвом под.). – пункти 1.5, 1.6, 1.9, 1.10 названого Порядку.

4.8. Перелік програмових питань для самоконтролю:

1. Що вивчає філософія?
2. Яка роль віри в розвитку філософії?
3. Як взаємопов'язані філософія та мистецтво?
4. Чим відрізняється мова філософії від повсякденної мови та мови науки?
5. Які рівні світогляду ви знаєте та у чому їх принципова різниця?
6. Яка роль світогляду в життєдіяльності людей?
7. Що таке метафізика?
8. Визначте основні етапи розвитку античної філософії.
9. Встановіть чим відрізняється давній атомізм від сучасного.
10. Наведіть приклади відомих вам апорій Зенона.
11. Встановіть кому належить вислів – «Людина є мірою всіх речей».
12. Поясніть поняття «діалектика» та охарактеризуйте особливості його застосування в античній філософії та сучасній науці.
13. Встановіть що поєднує філософські школи еллінізму – стоїцизм, епікуреїзм, скептицизм.
14. Які два великих етапи в розвитку філософії Середньовіччя виділяють дослідники? Які їх приблизні часові межі? Назвіть представників цих етапів.

15. Які проблеми відносяться до онтологічних? Дайте визначення поняттю «креаціонізм». Як Бог творить світ? Що таке субстанція? Чим постає створений світ?
16. Які проблеми відносяться до гносеологічних? Чи пізнаваний світ з позицій середньовічної філософії? Чи є знання необхідними і корисними? Що таке універсалії? Як тлумачили існування універсалій реалісти та номіналісти?
17. Відродження досягнень якої культури стало творчою програмою діячів XIV-XVI ст.? Що таке антропоцентризм, натурфілософія, пантеїзм? Хто здійснив революцію в натурфілософії та астрономії, створив геліоцентричну картину світу?
18. Кому належить знаменитий вислів: «Знання – сила»? Як називається метод Ф. Бекона? Що таке «ідоли» або «примари» у Ф. Бекона, від яких необхідно звільнити розум?
19. Кому належить картезіанський сумнів «Мислю (сумніваюся), отже існую»? На яку науку при розробці свого методу спирається Р. Декарт? В чому полягає дуалізм Р. Декарта?
20. У чому сутність монадології Лейбніца?
21. У чому сутність «субстанції» та «модусу» в філософії Р. Декарта та Б. Спінози?
22. Яка концепція лежить в основі теорій держави в філософії Просвітництва?
23. Що таке апіорне знання за Кантом?
24. Чи можна назвати вчення Канта «трансцендентальною філософією»?
25. У чому полягають позитивні моменти вчення Гегеля?
26. Що таке діалектичний метод за Гегелем? Які ще методи пізнання ви знаєте?
27. Яким було ставлення Л. Фейєрбаха до релігії та Бога?
28. У чому полягає відмінність між марксистською діалектикою та гегелівською?
29. Яку проблему прагне вирішити феноменологія?
30. Чому виникла аналітична філософія?
31. Які надії покладали постмодерністи на лінгвістичну філософію?
32. Які філософські проблеми вважаються найбільш значимими для «філософії життя»?
33. Чому філософський екзистенціалізм називають філософією кризи?
34. Як філософський персоналізм ставиться до «людини-комfortу»?
35. Якою є структура психіки людини за З. Фрейдом?
36. К. Г. Юнг ввів поняття «колективне несвідоме». В чому полягає його значення?
37. Яким чином відбувалося формування поняття «буття»?
38. Якою є механіко-матеріалістична картина світу?
39. Як формувалося науково-філософське поняття «матерія»?
40. У чому полягають сучасні уявлення про єдність простору і часу (в філософії, фізиці, космології)?
41. Чи є «рух» та «розвиток» ідентичними феноменами?
42. У чому проявляється єдність природи та суспільства?
43. Дайте визначення поняття «взаємозв'язок».
44. Яким є співвідношення безпричинності та випадковості?
45. Дайте визначення поняття «розвиток». Чим розвиток відрізняється від руху?

46. Дайте визначення поняттям «зміст», «структура», «частина», «елемент».
47. Чи може розвиток здійснюватися без суперечностей?
48. Чи правильним є твердження, що рух та спокій амбівалентні?
49. Проілюструйте основні закони діалектики. В чому сутність принципу детермінізму?
50. У чому проявляється суперечливий характер прогресу? Окресліть головні питання теорії пізнання в історії філософії та в сучасній філософії.
51. У чому полягає проблема визначення знання?
52. Що таке скептицизм? Які існують види скептичних аргументацій?
53. Обґрунтуйте терміни «фундаменталізм» та «когерентність».
54. Які існують теорії істини?
55. Які існують види знання?

4.9. Схема нарахування балів, які отримують студенти

Поточний контроль, самостійна робота										Ек за ме н	Су ма
Модуль 1						Модуль 2		М 3-5	Всьо го		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	СР			
5	5	5	5	5	5	5	5	20	60	40	100

T1, T2 ... T8 – теми розділів;

СР – самостійна робота.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73		
60-63	задовільно	
35-59	незадовільно	незараховано
1-34	незадовільно	незараховано

5. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

5.1. Рекомендована література

Основна

1. Бичко Ігор та ін. Філософія. К.: Центр навчальної літератури. 2019. 648 с.
2. Бойченко І. В. Філософія історії : Підручник для студ. вищ. навч. закладів. К. : Знання, 2000.
3. Губерський Л. В., Надольний І. Ф., Андрущенко В. П. та ін. Філософія : Навч. посіб. для студ. і асп. вищ. навч. закл. / Іван Федотович Надольний (ред.). 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Вікар, 2001.
4. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. – 3-тє вид., переробл. – Харків : Право, 2020. – 432 с.

5. Зарубіжна філософія ХХ століття. К., 1993.
6. Індійська філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів / колектив авторів; за загальною редакцією Т.П. Кононенка. Харків: Фоліо, 2019. 142 с.
7. Кралюк П. М. Історія філософії України : підручник. – К. : КНТ, 2015. – 652 с.
8. Марія Фюрст, Юрген Тринкс. Філософія. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018. - 544 с.
9. Петінова О. Б. Філософія: навчальний посібник. Одеса, 2019. 304 с.
10. Причепій Є. М., Черній А. М., Гвоздецький В. Д., Чекаль Л. А. Філософія : Навч.посібник для студ. і аспірантів вищ. навч. закладів. К. : Аграрна наука, 2000.
11. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підручн., для вищ. навч. закл. Вид. 4-те, випр. та доп. К. : Юрінком Інтер, 2016. - 552 с.
12. Філософія: базовий підручник для студентів вищих навчальних закладів / Леонід Губерський. – 2-е видання. – Фоліо, 2018. – 621 с.
13. Філософія: підручник для студентів і курсантів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації / авт.кол.; за ред. О. В. Рябіної, Л. І. Юрченко. Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2021 . 286 с.
14. Шепетяк О., Шепетяк О. Філософія: Підручник. Львів: Місіонер, 2020. 784 с.
15. Kharchenko Julia, Kharchenko Sergej. Key determinants of global legal institutions (philosophical aspect) // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. I (35). К.: НАУ, 2022. – С.25-30. / DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.35.16533> (публікація у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України);
16. Kharchenko Julia, Kharchenko Sergej. Spiritual virtuum: the interaction of the finite and the infinite // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. II (36). К.: НАУ, 2022. – С.30-36. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.36.16967>(публікація у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України);
17. Zhytnik, T., Khvist, V., Bilan, S., & Kharchenko, J. (2022). The problem of art culture and art school in the concern of the events in Ukraine in early 2022: El problema de la cultura artística y la escuela de arte en relación con los acontecimientos de Ucrania a principios de 2022. Cuestiones Políticas, 40(75), 370-384. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4075.24> (наукова публікація у періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз, рекомендованих МОН, зокрема Scopus або Web of Science Core Collection).
18. Kharchenko Julia. Identity in the "post-globalization" of the new society as "homo spiritus in universum concentus": epistemological and ontological approaches // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1 (37). – К.: НАУ, 2023. – С 16-21. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.37.17567>(публікація у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України);
19. Kharchenko Julia, Kvasha Alex. Principles of interaction in the topology of antinomies (ontological deconstruction of the social matrix) // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових

- праць. – Вип. 1 (39). – К.: НАУ, 2024. – С. 16-23. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18427>(публікація у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України);
20. Kharchenko J., Kharchenko S. Universal law world-panorama as an image of the future. Вісник Київського авіаційного інституту. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1 (41). – К.: НАУ, 2025. – с. 17-23.
21. Kharchenko Julia, Kharchenko Sergej, Olena Sidorkina, Alla Fabrika and Oleg Rusul 2020 Features of application of fundamental knowledge in innovative space: ontological aspect E3S Web of Conferences 157, 04012 (2020) DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202015704012> (наукова публікація у періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз, рекомендованих МОН, зокрема Scopus або Web of Science Core Collection);
22. Julia Kharchenko, Sergej Kharchenko, Olena Sidorkina, Alla Fabrika and Oleg Rusul 2021 Sustainability of social being as an effect of transforming non-random events into constructive energy (synergetic and transcendent approaches) E3S Web Conferences Volume 258, 07049 (2021) DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202125807049> (наукова публікація у періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз, рекомендованих МОН, зокрема Scopus або Web of Science Core Collection)
23. Kharchenko, J., Kharchenko, S., Klochek, L., Kluenko, E., & Rusul, O. (2022). La convergencia de la tecnología y la innovación en el espacio complejo moderno. Revista De La Universidad Del Zulia, 14(39),457-473. <https://doi.org/10.46925/rdluz.39.26>(наукова публікація у періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз, рекомендованих МОН, зокрема Scopus або Web of Science Core Collection).
24. Vlasova, T., Skyba, E., Bilan, N., Rusul, O., & Sudakin, O. (2023). Lecturas filosóficas de la posición política e ideológica de Batman. Amazonia Investiga, 12(69), 154-160. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.69.09.13>
25. Julia Kharchenko, Serhii Kharchenko, Eduard Kliuienko, Oleksandr Zhytkov, Oleh Rusul. (2025). Resiliencia comunitaria y conocimiento situado. Estrategias educativas para la transición socioecológica en el siglo XXI. Interacción Y Perspectiva, 15(3-4), DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16916089>

Допоміжна

1. Аврелій Марк Наодинці з собою / Марк Аврелій / переклав з грецької Ростислав Паранько. – Львів: Априорі, 2018. – 184 с.
2. Боецій. Розрада від філософії / пер. Андрій Садомора. – Львів: Априорі, 2019. – 208 с.
3. Дахній А. Мартін Гайдеггер та екзистенційна філософія. Л.: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. – 250 с.
4. Дахній А. Нариси історії західної філософії XIX-XX ст. Л.: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. – 488 с.
5. Завгородній Ю. Ю. Місце філософії в інтелектуальних традиціях Сходу / С. В. Капранов, К. В. Малахова, А. Ю. Стрелкова, О. А. Ярош. К.: Наукова думка, 2013. – 248 с.
6. Лютий Т. Ніцше. Самоперевершення . К.: Темпора , 2016. – 978 с.

7. Лютий Т. Пригоди філософських ідей Західного світу. К.: Темпора, 2019. – 384 с.
8. Марк Тулій Цицерон. Про закони. Про державу. Про природу богів / Переклад з латини Володимира Литвинова. – Львів: Априорі, 2020. – 392 с.
9. Німецька класична філософія Ніцше Ф. Ранкова зоря. Думки про моральні пересуди : [переклад В. Кебуладзе]. – К.: Темпора, 2018. – 800 с.
10. Платон Держава / Платон; пер. з давньогр. Дз. Коваль; – Київ: «Орієнтир», 2017. – 336 с.
11. Пролеєв С. Влада і суспільство: постмодерна перспектива. К.: Дух і Літера, 2021. – 360 с.
12. Русо Ж.-Ж. Вибрані трактати / Жан-Жак Русо; пер. з фр., вступ. стаття, комент. і прим. О. Йсипенка, О.Хоми; відповід. ред. О.Хома; худож.-оформлювач О. Гугалова-Мешкова. – Харків: Фоліо, 2018. – 603 с.
13. Свендсен Л. Філософія свободи. К: Вид-во: Ніка-Центр, 2016. – 336 с.
14. Сенека Л.А. Моральні листи до Луцілія / пер. Андрія Садомори – Львів: Априорі, 2017. – 552 с.
15. Сенека Луцій Анней Діалоги / пер. з лат. Андрій Садомора. – Львів: Априорі, 2016. – 320 с.
16. Синиця А. Сучасна аналітична філософія: від прагматики мови до концептуалізації свідомості. Л.: Львівський національний університет імені Івана Франка 2017. – 448 с.
17. Філософські основи наукових досліджень. – Київ: Інтерсервіс, 2019. – 240 с.
18. Гілея: науковий вісник. Русул О.В. Міжетнічна комунікація в умовах культурної глобалізації: міжнародний аспект. – К.: «Видавництво «Гілея», 2019. – Вип. 143 (№4). Ч.2. Філософські науки. С. 134-137
19. Гілея: науковий вісник. Русул О.В. Національна держава в умовах економічної глобалізації. – К.: «Видавництво «Гілея», 2020. – Вип. 154 (№ 3). Філософські науки. С. 226-229
20. Русул О.В. Полікультурна криза та міграційне питання в державах Європи / О.В. Русул // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1 (33). – К.: НАУ, 2021. – 168 с. (С. 135-139) ISSN 2411-5606
21. Русул О.В. Мультикультурне суспільство Франції в умовах розвитку культурної глобалізації / О.В. Русул // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1 (37). – К.: НАУ, 2023. – 136 с. (С. 98-101)
22. Русул О.В. Культурний космополітизм і етнокультурна національна ідентичність в епоху глобалізації. // Гілея: науковий вісник / – К.: «Видавництво «Гілея», травень 2023. – Випуск 184-185 (№ 5-6) Філософські науки. – С. 30-33
23. Русул О.В. Особливості розвитку культурного розмаїття в державах Європи // Вісник Національного авіаційного університету / Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1 (39). – К.: НАУ, 2024. – С. 127-130
24. *XI Міжнародна науково-практична конференція «EUROPEAN CONGRESS OF SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS» // О.В. Русул Етнокультурна трансформація в Європі / 4-6.11.2024 року, Барселона, Іспанія – С. 463-465*

25. Русул О.В. Етнополітика Швеції в умовах культурного розмаїття // Вісник Київського авіаційного інституту / Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. - Вип. 1 (41) - К.: КАІ, 2025 - С. 99-102

5.2. Методичне забезпечення

5.3. Інформаційні ресурси

(перелік інформаційних ресурсів)

1. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського
<http://nbuv.gov.ua/node/2116>
2. Сайт Інституту філософії НАН України ім. Г. С. Сковороди –
<http://filosof.com.ua>
3. Stanford Encyclopedia of Philosophy – <http://plato.stanford.edu>
4. The Internet Encyclopedia of Philosophy (IEP) – <http://www.iep.utm>

6. ПОЛІТИКА ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Політика щодо академічної доброчесності формується на основі дотримання принципів академічної доброчесності відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», з урахуванням норм Положення «Про академічну свободу та академічну доброчесність в Центральнуукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка» (затверджене Вченою радою, протокол №2 від 30.09.2019; №10 від 07.02.2022; №7 від 05.02.2024; №13 від 28.04.2025).